

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยและพัฒนาระบบการส่งเสริมการประเมินสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสำหรับผู้บริหารเขตพื้นที่การศึกษา วัตถุประสงค์ของการวิจัยคือ (1) เพื่อพัฒนาระบบการส่งเสริมการประเมินสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสำหรับผู้บริหารเขตพื้นที่การศึกษา (2) เพื่อทดลองใช้ระบบการส่งเสริมการประเมินสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสำหรับผู้บริหารเขตพื้นที่การศึกษา (3) เพื่อประเมินคุณภาพของระบบการส่งเสริมการประเมินสถานศึกษาขั้นพื้นฐานด้านอรรถประโยชน์ ความเป็นไปได้ ความเหมาะสม ความถูกต้องและความพึงพอใจของผู้ใช้

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยระยะที่ 1 การพัฒนาระบบการส่งเสริมการประเมินสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสำหรับผู้บริหารเขตพื้นที่การศึกษา ประกอบด้วย ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา จำนวน 14 คน นักวิชาการศึกษาที่เกี่ยวข้องและมีความรู้ในเรื่องของการประกันคุณภาพการศึกษาจำนวน 3 คน ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านการประเมินภายในสถานศึกษาและด้านการวัดและประเมินผลการศึกษา จำนวน 9 คน

ระยะที่ 2 การทดลองใช้ระบบการส่งเสริมการประเมินสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสำหรับผู้บริหารเขตพื้นที่การศึกษา กลุ่มตัวอย่างคือ เขตพื้นที่การศึกษาที่มีการจัดการศึกษาทั้ง 3 สังกัดคือกรมสามัญศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน โดยสุ่มอย่างง่ายมาสังกัดละ 1 โรงเรียน และผู้ตรวจสอบที่เคยทำหน้าที่ตรวจสอบจากเขตพื้นที่การศึกษา จำนวน 9 คน

ระยะที่ 3 การประเมินคุณภาพของระบบการส่งเสริมการประเมินสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสำหรับผู้บริหารเขตพื้นที่การศึกษา กลุ่มตัวอย่างคือ ผู้บริหารสถานศึกษา/ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการประเมินสถานศึกษา จำนวน 37 คน ผู้ตรวจสอบจากเขตพื้นที่การศึกษาจำนวน 9 คน ผู้อำนวยการและรองผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา จำนวน 2 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยระยะที่ 1 คือ แบบสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้าง เพื่อสัมภาษณ์ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และนักวิชาการศึกษาเกี่ยวกับองค์ประกอบของระบบการส่งเสริมการประเมินสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ควรประกอบด้วยอะไรบ้าง ความต้องการจำเป็นด้านการใช้ข้อมูลสารสนเทศเพื่อการควบคุมส่งเสริมคุณภาพของสถานศึกษา ช่วงเวลาที่ต้องการใช้ข้อมูลสารสนเทศ วิธีการรายงานผลการประเมินที่ต้องการให้นำเสนอ

แบบสอบถามคุณภาพของระบบการส่งเสริมการประเมินสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสำหรับผู้บริหารเขตพื้นที่การศึกษา โดยมีเนื้อหาครอบคลุมองค์ประกอบและคุณลักษณะที่ต้องการของระบบในด้าน ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ ความชัดเจน ความง่ายต่อการนำไปใช้

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยระยะที่ 2 ประกอบด้วย แบบสอบถามความเหมาะสมของกระบวนการประเมินภายในของสถานศึกษาสำหรับให้สถานศึกษาตรวจสอบตนเอง และให้ผู้ตรวจสอบจากเขตพื้นที่การศึกษาตรวจสอบ โดยมีโครงสร้างเนื้อหาประกอบด้วย 14 ด้านคือ การเตรียมความพร้อมด้านบุคลากร การแต่งตั้งคณะกรรมการ/คณะทำงานประเมินฯ การมีส่วนร่วมในการจัดทำประเมินภายใน การกำหนดวัตถุประสงค์ของการประเมิน การกำหนดมาตรฐานและตัวบ่งชี้ที่ต้องการประเมิน การกำหนดกรอบการประเมิน การกำหนดเกณฑ์การประเมิน การกำหนดเครื่องมือในการประเมิน การกำหนดแหล่งผู้ให้ข้อมูล การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การตรวจสอบ/ปรับปรุงคุณภาพการประเมิน การรายงานผลการประเมิน และการนำผลการประเมินไปใช้ในการพัฒนาสถานศึกษา

เครื่องมือตรวจสอบคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน 14 มาตรฐาน 53 ตัวบ่งชี้สำหรับผู้ตรวจสอบจากเขตพื้นที่การศึกษาใช้เป็นแนวทางในการตรวจสอบสถานศึกษา ประกอบด้วย (ตัวอย่าง) แบบสัมภาษณ์ แบบสอบถาม แบบประเมิน แบบสำรวจ เป็นต้น

แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการตรวจสอบสถานศึกษาโดยผู้ตรวจสอบจากเขตพื้นที่การศึกษาหลังจากที่ผู้ตรวจสอบจากเขตพื้นที่การศึกษาได้ทำการตรวจสอบสถานศึกษาแล้ว

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยระยะที่ 3 ประกอบด้วย แบบสอบถามจำนวน 2 ฉบับ คือ แบบสอบถามความคิดเห็นของผู้บริหาร/ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการประเมินของสถานศึกษาเกี่ยวกับระบบการส่งเสริมการประเมินสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน แบบสอบถามความคิดเห็นของผู้ตรวจสอบจากเขตพื้นที่การศึกษาเกี่ยวกับระบบการส่งเสริมการประเมินสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และแบบสัมภาษณ์ผู้อำนวยการ/รองผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เกี่ยวกับระบบการส่งเสริมการประเมินสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำหรับผู้บริหารเขตพื้นที่การศึกษา

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ การสอบถาม การบันทึกข้อมูลและการวิเคราะห์จากเอกสาร โดยเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งก่อน ระหว่างและหลังการทดลองระบบ ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณใช้การหาค่ามัธยฐานและพิสัยระหว่างควอไทล์ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยด้วยการทดสอบ t-test ค่าดัชนีความสอดคล้อง RAI (Rater Agreement Index) ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

การนำเสนอข้อมูลในบทนี้แบ่งออกเป็น 4 ตอนคือ สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้และข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

5.1 สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 การพัฒนาระบบการส่งเสริมการประเมินสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสำหรับผู้บริหารเขตพื้นที่การศึกษา ตอนที่ 2 ผลการทดลองใช้ระบบการส่งเสริมการประเมินสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสำหรับผู้บริหารเขตพื้นที่การศึกษา ตอนที่ 3 ผลการประเมินคุณภาพของระบบการส่งเสริมการประเมินสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสำหรับผู้บริหารเขตพื้นที่การศึกษา

ตอนที่ 1 การพัฒนาระบบการส่งเสริมการประเมินสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสำหรับผู้บริหารเขตพื้นที่การศึกษา

1.1 ผลการพัฒนาระบบการส่งเสริมการประเมินสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสำหรับผู้บริหารเขตพื้นที่การศึกษา

การพัฒนาระบบการส่งเสริมการประเมินสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสำหรับผู้บริหารเขตพื้นที่การศึกษา ซึ่งได้ดำเนินการวิเคราะห์และสังเคราะห์เนื้อหาจากการศึกษาทฤษฎีและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การศึกษาระบบการประเมินคุณภาพการศึกษาจากทั้ง 3 สังกัด และการสัมภาษณ์ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและนักวิชาการศึกษาที่เกี่ยวข้อง ได้ระบบการส่งเสริมการประเมินสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสำหรับผู้บริหารเขตพื้นที่การศึกษาที่พัฒนาขึ้น (แสดงในแผนภาพที่ 7 หน้า 90) ซึ่งมีองค์ประกอบของระบบการส่งเสริมการประเมินสถานศึกษาขั้นพื้นฐานอยู่ในรูปโครงสร้างที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ ในการส่งเสริมการประเมินสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย วัตถุประสงค์ หลักการ และกลไกการทำงานของระบบประกอบด้วย ปัจจัยนำเข้า/ระบบเตรียมการ ประกอบด้วย (1) การกำหนดผู้ตรวจสอบ (2) การกำหนดแผนการตรวจสอบ (3) การกำหนดสิ่งที่ต้องการตรวจสอบ (4) การกำหนดกรอบการตรวจสอบและเกณฑ์การตรวจสอบ (5) การกำหนดเครื่องมือตรวจสอบ กระบวนการ/ระบบตรวจสอบ ประกอบด้วย (1)ระบบเก็บรวบรวมข้อมูล (2) ระบบข้อมูลสารสนเทศ ผลผลิต/ระบบรายงานผล ประกอบด้วย การรายงานผล ได้แก่ จุดแข็ง/จุดอ่อนของการประเมิน จุดแข็ง/จุดอ่อนของสถานศึกษา และระบบสนับสนุนและพัฒนา ประกอบด้วย (1) การกำหนดผู้พัฒนาสถานศึกษา (2) การกำหนดแนวทางการส่งเสริมและพัฒนาสถานศึกษา (3) การปฏิบัติการพัฒนา

1.2 ผลการตรวจสอบคุณภาพของระบบ และคู่มือการใช้ระบบในด้านความเหมาะสม ความเป็นไปได้ ความชัดเจน และความง่ายต่อการนำไปใช้อยู่ในระดับมากทุกรายการ และมีความคิดเห็นสอดคล้องกันทุกประเด็นในรายละเอียดของแต่ละองค์ประกอบของระบบการส่งเสริมการประเมินสถานศึกษาขั้นพื้นฐานยกเว้นระบบสนับสนุนและพัฒนาอยู่ในระดับปานกลางถึงมาก และมีความคิดเห็นไม่สอดคล้องกัน ส่วนคู่มือการใช้ระบบผู้ทรงคุณวุฒิเห็นว่า วัตถุประสงค์

เนื้อหาสาระ และกิจกรรมโดยรวมโดยเอกสารคู่มือมีความเหมาะสม มีความเป็นไปได้อ มีความชัดเจน และง่ายต่อการนำไปใช้

1.3 ผลการพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อการส่งเสริมการประเมินสถานศึกษา และการรายงานผล ควรประกอบด้วย (1) สารสนเทศพื้นฐานของสถานศึกษา (2) สารสนเทศแสดงผลการตรวจสอบความเหมาะสมของการวางระบบการประเมินภายในของสถานศึกษา จำนวน 14 ด้าน (3) สารสนเทศแสดงผลการตรวจสอบคุณภาพสถานศึกษาตามมาตรฐานการศึกษา 14 มาตรฐาน 53 ตัวบ่งชี้ (4) จุดเด่น จุดที่ควรที่พัฒนาของสถานศึกษาในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาในด้านความเหมาะสมของการวางระบบประเมินภายในของสถานศึกษา และคุณภาพของสถานศึกษาตามมาตรฐานการศึกษา

ตอนที่ 2 ผลการทดลองใช้ระบบการส่งเสริมการประเมินสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสำหรับผู้บริหารเขตพื้นที่การศึกษา

2.1 ผลการทดลองใช้ระบบการส่งเสริมการประเมินสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสำหรับผู้บริหารเขตพื้นที่การศึกษา ในโรงเรียนทดลอง 1 ทดลอง 2 ทดลอง 3 พบว่าผลการตรวจสอบความเหมาะสมของการวางระบบประเมินภายในของสถานศึกษาอยู่ในระดับพอใช้ถึงดีมากทุกรายการ และผลการตรวจสอบคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาอยู่ในระดับพอใช้ถึงดีทุกรายการ

2.2 ดัชนีความสอดคล้องของผลการตรวจสอบความเหมาะสมของการวางระบบการประเมินภายในของสถานศึกษาระหว่างผู้ตรวจสอบของสถานศึกษาโดยภาพรวม พบว่าดัชนีความสอดคล้องของผู้ตรวจสอบแต่ละคนมีความสอดคล้องกันสูงมีค่า 0.87 0.89 และ 0.91

2.3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลความคิดเห็นของสถานศึกษาเกี่ยวกับการตรวจสอบสถานศึกษาโดยผู้ตรวจสอบ โดยภาพรวมพบว่ามีความคิดเห็นต่อการตรวจสอบสถานศึกษาโดยผู้ตรวจสอบในระดับมากทุกรายการ

2.4 ผลการสนับสนุนและพัฒนาสถานศึกษา พบว่าสถานศึกษามีการพัฒนาที่ดีขึ้น และมีความพึงพอใจในการพัฒนา

ตอนที่ 3 ผลการประเมินคุณภาพของระบบการส่งเสริมการประเมินสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสำหรับผู้บริหารเขตพื้นที่การศึกษา

3.1 ผลการประเมินคุณภาพของระบบของกลุ่มผู้บริหาร/ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการประเมินของสถานศึกษาสรุปโดยภาพรวม พบว่าระบบการส่งเสริมการประเมินสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีประโยชน์ต่อผู้ปฏิบัติงาน มีความเป็นไปได้อ มีความเหมาะสม มีความถูกต้อง และมีความพึงพอใจในระดับมาก

3.2 ผลการประเมินคุณภาพของระบบของกลุ่มผู้ตรวจสอบจากเขตพื้นที่การศึกษา พบว่าระบบการส่งเสริมการประเมินสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีประโยชน์ต่อผู้ปฏิบัติงาน มีความเป็นไปได้ มีความเหมาะสม มีความถูกต้อง และมีความพึงพอใจในระดับมาก

3.3 ผลการประเมินคุณภาพของระบบโดยผู้บริหารสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา พบว่ามีความเห็นสอดคล้องกันว่าการใช้ระบบการส่งเสริมการประเมินสถานศึกษาเป็นผลดีต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาโดยรวม ทำให้ทราบถึงจุดเด่น จุดที่ควรพัฒนา และแนวทางในการพัฒนาสถานศึกษาให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น และผู้บริหารมีความพึงพอใจต่อระบบมาก

5.2 อภิปรายผล

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยและพัฒนาระบบการส่งเสริมการประเมินสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสำหรับผู้บริหารเขตพื้นที่การศึกษา ซึ่งข้อค้นพบครั้งนี้มีประเด็นหลายประเด็นที่ผู้วิจัยจะนำมาอภิปรายผล ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. การพัฒนาระบบการส่งเสริมการประเมินสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำหรับผู้บริหารเขตพื้นที่การศึกษา จากการดำเนินงานตามขั้นตอนของการพัฒนาระบบการส่งเสริมการประเมินสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ทำให้ได้ระบบพัฒนาระบบการส่งเสริมการประเมินสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งอยู่ในรูปโครงสร้างและกระบวนการเชิงระบบที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ ในการส่งเสริมการประเมินสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย วัตถุประสงค์ของระบบการส่งเสริมการประเมิน หลักการของระบบการส่งเสริมการประเมิน และกลไกการทำงานของระบบการส่งเสริมการประเมินที่ประกอบด้วย ปัจจัยนำเข้า/ระบบเตรียมการ ประกอบด้วย (1) การกำหนดผู้ตรวจสอบ (2) การกำหนดแผนการตรวจสอบ (3) การกำหนดสิ่งที่ต้องการตรวจสอบ ได้แก่ ความเหมาะสมของการวางระบบประเมินภายในของสถานศึกษาและผลการประเมินสถานศึกษาตามมาตรฐานการศึกษา (4) การกำหนดกรอบการตรวจสอบและเกณฑ์การตรวจสอบ (5) การกำหนดเครื่องมือตรวจสอบ กระบวนการ/ระบบตรวจสอบ ประกอบด้วย (1)ระบบเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การเก็บรวบรวมข้อมูลและการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล (2) ระบบข้อมูลสารสนเทศ ได้แก่ การออกแบบฐานข้อมูล และการประมวลผล ผลผลิต/ระบบรายงานผล ประกอบด้วย การรายงานผล ได้แก่ จุดแข็ง/จุดอ่อนของการประเมิน จุดแข็ง/จุดอ่อนของสถานศึกษา ระบบสนับสนุนและพัฒนา ประกอบด้วย (1) การกำหนดผู้พัฒนาสถานศึกษา (2) การกำหนดแนวทางการส่งเสริมและพัฒนาสถานศึกษา ได้แก่ การกำหนดแนวทางการส่งเสริมและพัฒนาสถานศึกษาด้านการพัฒนาระบบประเมินภายในของสถานศึกษา และด้านการพัฒนาสถานศึกษาให้ได้มาตรฐาน (3) การปฏิบัติการพัฒนา องค์ประกอบของระบบการส่งเสริมการ

ประเมินสถานศึกษาขั้นพื้นฐานดังกล่าวนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อระบบเพราะทำให้ระบบมีความชัดเจน ซึ่งมีประเด็นที่นำมาอภิปรายในแต่ละองค์ประกอบดังนี้

วัตถุประสงค์ของระบบการส่งเสริมการประเมิน จัดไว้เป็นองค์ประกอบของระบบการส่งเสริมการประเมินสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำหรับผู้บริหารเขตพื้นที่การศึกษา เพราะวัตถุประสงค์เป็นสิ่งที่กำหนดทิศทางการดำเนินงาน ทำให้ผู้ปฏิบัติรู้ว่าสิ่งที่ต้องกระทำมีเป้าหมายอะไร สำหรับการวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดวัตถุประสงค์ไว้ 4 ข้อ คือ (1) เพื่อตรวจสอบคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา (2) เพื่อให้ได้สารสนเทศเกี่ยวกับจุดแข็ง จุดอ่อนของสถานศึกษาในเรื่องของการวางระบบการประเมินภายในของสถานศึกษา (3) เพื่อให้ได้สารสนเทศเกี่ยวกับจุดแข็ง จุดอ่อนของสถานศึกษาในเรื่องของผลการประเมินของสถานศึกษาตามมาตรฐานการศึกษา (4) เพื่อกำหนดแนวทางในการส่งเสริมและพัฒนาสถานศึกษา

หลักการของระบบการส่งเสริมการประเมิน จัดไว้เป็นองค์ประกอบของระบบการส่งเสริมการประเมินสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสำหรับผู้บริหารเขตพื้นที่การศึกษา เพราะหลักการของระบบให้ทั้งแนวคิดและแนวปฏิบัติในการดำเนินงานเพราะเมื่อกำหนดหลักการแล้วก็ย่อมมีกระบวนการหรือวิธีการดำเนินงานตามมา สำหรับหลักการของการส่งเสริมการประเมินสถานศึกษาในการวิจัยครั้งนี้มีอยู่ด้วยกัน 4 ประการ หลักการนั้นนับว่ามีความสอดคล้องกับแนวคิดของนักวิชาการและนับเป็นหลักการสำคัญของการส่งเสริมการประเมินสถานศึกษาคือ หลักการการมีส่วนร่วมของบุคลากรทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องที่จะต้องปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทที่ได้รับ หลักการของความเป็นกัลยาณมิตร ในการดำเนินงานเพื่อส่งเสริมการประเมินสถานศึกษานั้นมุ่งเน้นในเรื่องของการประสานงานในลักษณะกัลยาณมิตรมากกว่าการเข้าไปกำกับ และควบคุม หลักการของการประเมินเพื่อพัฒนา การส่งเสริมการประเมินสถานศึกษาก็เพื่อที่จะนำข้อมูลสารสนเทศที่ได้จากการตรวจสอบใช้เพื่อการพัฒนาสถานศึกษาให้ได้มาตรฐาน จะเน้นหนักไปที่การประเมินเพื่อปรับปรุงพัฒนา โดยนำผลการประเมินไปสู่การปรับปรุงซึ่งถือเป็นหัวใจของการบริหารงาน (Burrill and Ledolter, 1999) และหลักการของการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง การส่งเสริมการประเมินสถานศึกษาจะต้องกระทำอย่างต่อเนื่องเพื่อรักษาระดับคุณภาพของสถานศึกษาให้อยู่ในระดับที่ได้มาตรฐานหรือพัฒนาให้สูงกว่ามาตรฐานมากยิ่งขึ้นอย่างต่อเนื่องตลอดไป ซึ่งสอดคล้องกับ Sanders และคณะ (1995 อ้างถึงใน สุวิมล ว่องวานิช, 2543) ได้ระบุว่า การประเมินที่ดีต้องมาจากการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้อง และต้องเป็นกระบวนการที่ทำอย่างต่อเนื่อง

กลไกการทำงานของระบบในด้านปัจจัยนำเข้า/ระบบเตรียมการ ประกอบด้วย (1) การกำหนดผู้ตรวจสอบ กำหนดไว้เป็นองค์ประกอบหนึ่งในระบบการส่งเสริมการประเมินสถานศึกษา ในการกำหนดผู้ตรวจสอบนั้นได้กล่าวถึงคุณสมบัติเฉพาะและคุณสมบัติทั่วไปของผู้ที่ทำหน้าที่ตรวจสอบไว้อย่างชัดเจนว่า ผู้ที่ทำหน้าที่ตรวจสอบนั้นจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้และมีประสบการณ์

ในการทำงานด้านการประเมินหรือผ่านการอบรมตามหลักสูตรการประเมินคุณภาพภายในสถานศึกษาจากหน่วยงานต้นสังกัดเดิมเคยจัดอบรมหรือจากหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องเพราะผลการตรวจสอบจะต้องนำเสนอต่อผู้บริหารและผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้เป็นข้อมูลสารสนเทศประกอบการตัดสินใจปรับปรุงและพัฒนาสถานศึกษา ดังนั้นการกำหนดผู้ตรวจสอบจึงมีความสำคัญสอดคล้องกับ Stufflebeam et al., 1971; Worthen and Sanders, 1973 ที่ว่าคุณสมบัติของนักประเมินที่สำคัญ ได้แก่ มีความสามารถในด้านเทคนิควิธีวิจัยและการวัดผล เข้าใจสภาพแวดล้อมจากลำดับและสาระที่เกี่ยวกับสิ่งที่ต้องประเมินเป็นอย่างดี มีมนุษยสัมพันธ์กับบุคคลอื่น มีความซื่อสัตย์ มีความเป็นปรนัย มีความเป็นอิสระ มีความรับผิดชอบ จึงเป็นเรื่องยากที่จะให้ผู้ตรวจสอบคนเดียวมีคุณสมบัติครบถ้วนในทุกด้าน

ส่วนใหญ่จึงมักให้ผู้ตรวจสอบเป็นกลุ่มบุคคลหรือเลือกบุคคลที่มีคุณสมบัติเหมาะสมที่สุดกับงานประเมินเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ซึ่งงานวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดผู้ตรวจสอบเป็นคณะ คณะละไม่เกิน 3 – 5 คนเพื่อทำหน้าที่ตรวจสอบ (2) การกำหนดแผนการตรวจสอบ จัดไว้เป็นองค์ประกอบของระบบการส่งเสริมการประเมินสถานศึกษา การกำหนดแผนการตรวจสอบควรมีการวางแผนเตรียมการในทุกระดับหรือทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเริ่มตั้งแต่ก่อนการไปตรวจสอบ ผู้ตรวจสอบควรมีการศึกษาและวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้อง มีการจัดประชุมร่วมกันระหว่างผู้ตรวจสอบซึ่งเป็นการลงไปรายละเอียดของการปฏิบัติงาน ซึ่งสอดคล้องกับ Freeman (1997) ที่ว่าแผนการตรวจสอบอาจมีความแตกต่างกันไปซึ่งอาจทำเป็นแผนการตรวจสอบทั่วไปหรือแผนการตรวจสอบเฉพาะที่ลงรายละเอียดของขั้นตอนการปฏิบัติงานก็ได้ แต่ต้องมีความชัดเจนและมีกำหนดการที่แน่นอน ซึ่งถือเป็นการสร้างความเข้าใจและลดความผิดพลาดที่อาจเกิดขึ้นตลอดจนก่อให้เกิดการประสานงานที่ดีระหว่างผู้ตรวจสอบและผู้รับการตรวจสอบ (3) การกำหนดสิ่งที่ต้องการตรวจสอบ ก็เพื่อให้ผู้ตรวจสอบเข้าใจตรงกันและสามารถวัดและประเมินได้ถูกต้อง ในที่นี้ได้กำหนดสิ่งที่ต้องการตรวจสอบไว้ 2 ประการ คือการตรวจสอบความเหมาะสมของการวางระบบประเมินภายในของสถานศึกษา และการตรวจสอบผลการประเมินสถานศึกษาตามมาตรฐานการศึกษา ดังนั้นการทำความเข้าใจสิ่งที่ต้องการตรวจสอบให้ถ่องแท้ช่วยให้ตัดสินใจได้ว่าจะต้องรวบรวมข้อมูลอะไรบ้าง และจะวิเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ เหล่านี้อย่างไร การจำแนกแยกแยะสิ่งที่ต้องการประเมินให้ชัดเจนช่วยให้การกำหนดจุดมุ่งเน้นในการตรวจสอบได้อย่างเหมาะสมและยังช่วยให้เกิดความกระจ่างในทุกจุดต่อผู้เกี่ยวข้องกับการประเมินได้อีกด้วย (Nevo, 1983) การกำหนดองค์ประกอบที่ใช้ในระบบการส่งเสริมการประเมินสถานศึกษาสอดคล้องกับแนวคิดของนักวิชาการศึกษาที่กล่าวว่า การประเมินแผนงานหรือโครงการ นักประเมินจะต้องดำเนินการวิเคราะห์งานหรือโครงการหรือสิ่งที่มุ่งประเมินเพื่อทำความเข้าใจในสิ่งที่มุ่งประเมินอย่างละเอียดก่อนดำเนินการประเมิน (Nevo, 1983) (4) การ

กำหนดกรอบการตรวจสอบและเกณฑ์การตรวจสอบ กรอบการตรวจสอบเป็นการกำหนดแนวทางในการตรวจสอบผลการดำเนินงานของสถานศึกษา มีรายละเอียดเกี่ยวกับ สิ่งที่มีประเมิน แหล่งข้อมูล วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล เครื่องมือ วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล เกณฑ์การตรวจสอบ เพื่อความสะดวกในการทำการตรวจสอบของผู้ตรวจสอบ สำหรับเกณฑ์การตรวจสอบนั้นใช้เป็นแนวทางในการตรวจสอบหรือเปรียบเทียบกับผลที่ได้ปฏิบัติจริงว่าบรรลุหรือไม่บรรลุตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของนักวิชาการหลายท่านว่า สิ่งที่ต้องมีในการประเมินก็คือ เกณฑ์ซึ่งเป็นสภาพที่คาดหวังหรือระดับ หรือมาตรฐานของความสำเร็จที่อยากให้เกิดขึ้นในการดำเนินการ (สมหวัง พิธิยานุวัฒน์, 2541; ศิริชัย กาญจนวาสี, 2545) ดังนั้นนักประเมินจะต้องพิจารณา กำหนดเกณฑ์การประเมินให้สอดคล้องกับสิ่งที่ต้องการประเมินและบทบาทหน้าที่ของการประเมินนั้น ๆ โดยจะต้องแสวงหาเกณฑ์การประเมินที่มีความเที่ยงตรงถูกต้อง สมเหตุสมผลและเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องและมีความเป็นไปได้ในการปฏิบัติจริง (สมหวัง พิธิยานุวัฒน์, 2541)

สำหรับเกณฑ์การตรวจสอบในระบบการส่งเสริมการประเมินสถานศึกษา ในส่วนของการตรวจสอบสถานศึกษาตามมาตรฐานการศึกษานั้น เดิมได้มีการพิจารณากำหนดเกณฑ์ขึ้นใหม่ แต่คณะผู้ทรงคุณวุฒิในการจัดประชุมระดมความคิดเห็นในการตรวจสอบความเหมาะสมของระบบ เห็นควรให้ใช้เกณฑ์การตรวจสอบเหมือนกันเกณฑ์ของ สมศ. โดยให้ความคิดเห็นว่า ในขณะที่ถ้ามีการกำหนดเกณฑ์ขึ้นมาใหม่จะทำให้สถานศึกษาเกิดความสับสนมากเพราะสถานศึกษาส่วนใหญ่ใช้เกณฑ์การประเมินของ สมศ. เป็นหลัก (5) การกำหนดเครื่องมือตรวจสอบ จัดไว้เป็นองค์ประกอบหนึ่งของระบบการส่งเสริมการประเมิน เครื่องมือที่ใช้ในการตรวจสอบผลการดำเนินงานของสถานศึกษามีหลายประเภทเพื่อที่จะวัดหรือตรวจสอบคุณลักษณะต่าง ๆ เช่น แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ แบบตรวจสอบรายการและแบบบันทึกข้อมูล เป็นต้น ในการตรวจสอบสถานศึกษานั้นจำเป็นต้องใช้เครื่องมือหลาย ๆ อย่างประกอบกันและเน้นการประเมินตามสภาพจริงเป็นหลัก ดังนั้นการเลือกใช้เครื่องมือประเภทใดต้องคำนึงถึงความสอดคล้องกับลักษณะของสิ่งที่ต้องการวัด รวมถึงความสะดวกในการเก็บข้อมูลด้วย

กลไกการทำงานของระบบในด้านกระบวนการ/ระบบตรวจสอบ ประกอบด้วย (1)ระบบเก็บรวบรวมข้อมูล จัดไว้เป็นองค์ประกอบของระบบการส่งเสริมการประเมินสถานศึกษา ระบบการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การเก็บรวบรวมข้อมูลและการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล วิธีการที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลมีทั้งการสังเกต การสัมภาษณ์ การตรวจสอบเอกสาร เป็นต้น ซึ่งหลังจากที่ผู้ตรวจสอบทำการเก็บรวบรวมข้อมูลแล้ว ผู้ตรวจสอบจะต้องทำการตรวจสอบข้อมูลในบางประเด็นถึงความน่าเชื่อถือของข้อมูลและความแม่นยำ ซึ่งสอดคล้องกับ สุภางค์ จันทวานิช (2545) ที่ว่าในการเก็บข้อมูลในลักษณะเชิงคุณภาพนั้น ควรจะต้องตรวจสอบความครบถ้วนของข้อมูลและเพื่อเป็นการประเมินคุณภาพของข้อมูลว่าอยู่ในระดับที่จะนำมาวิเคราะห์ และตอบ

ปัญหาได้จริง (2) ระบบข้อมูลสารสนเทศ ได้แก่ การออกแบบฐานข้อมูล และการประมวลผล การออกแบบฐานข้อมูลในระบบการส่งเสริมการประเมินสถานศึกษาเป็นสิ่งจำเป็น เพราะจะช่วยให้ผู้บริหารมีสารสนเทศเพื่อใช้ประกอบในการตัดสินใจกำหนดนโยบายและแนวทางการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา (กรมวิชาการ, 2545) ถ้าฐานข้อมูลมีการออกแบบที่ดี การนำไปใช้ก็จะมีความสะดวก ตรงต่อความต้องการ มีความถูกต้อง มีความสมบูรณ์ ชัดเจน เรียกใช้ได้ง่าย และมีความเหมาะสม (Burch และ Grudnitski, 1979; Divorski และ Scheirer, 2001; ปทีปเมธาคุณวุฒิ, 2544) การประมวลผลข้อมูล ผู้ทรงคุณวุฒิมีความคิดเห็นว่า ระบบสารสนเทศในเรื่องของข้อมูลการประมวลผลการตรวจสอบนั้นควรประมวลผลออกเป็น 2 ระดับคือ ระดับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และระดับสถานศึกษา จะทำให้ผู้บริหารของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสามารถนำข้อมูลสารสนเทศไปใช้ในการตัดสินใจได้ดีขึ้น

กลไกการทำงานของระบบด้านผลผลิต/ระบบรายงานผล จัดไว้เป็นองค์ประกอบหนึ่งของระบบการส่งเสริมการประเมินสถานศึกษา ประกอบด้วย การรายงานจุดแข็ง จุดอ่อนของการประเมิน และการรายงานจุดแข็ง จุดอ่อนของสถานศึกษา การรายงานผลการตรวจสอบนั้น ข้อค้นพบที่ได้นั้นจะนำไปสู่การตัดสินใจหรือพิจารณาทางเลือกที่เหมาะสมสำหรับผู้บริหาร (บุญศรีพรหมมาพันธุ์, 2544) และควรรายงานให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายให้รับทราบ เพื่อนำข้อมูลไปใช้เพื่อการปรับปรุงและพัฒนาสถานศึกษา ดังนั้นเนื้อหาของรายงานผลการตรวจสอบต้องสามารถตอบสนองความต้องการของผู้ใช้ในแต่ละระดับด้วย

กลไกการทำงานด้านระบบสนับสนุนและพัฒนา ประกอบด้วย (1) การกำหนดผู้พัฒนาสถานศึกษา ได้กำหนดไว้เป็นองค์ประกอบหนึ่งในระบบการส่งเสริมการประเมินสถานศึกษา ในการกำหนดผู้พัฒนาสถานศึกษานั้น ประกอบด้วยบุคคลหลายฝ่าย ได้แก่ สถานศึกษา ชุมชน นักวิชาการศึกษา หรือบุคลากรในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ต้องมีส่วนร่วมในการพัฒนาสถานศึกษา ผู้ทรงคุณวุฒิได้ให้ความเห็นเพิ่มเติมว่า ควรมีการกำหนดคุณสมบัติของผู้ที่ทำหน้าที่พัฒนาสถานศึกษาด้วยว่าต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถและเชี่ยวชาญในเรื่องที่เป็นปัญหา สำหรับสถานศึกษาที่พร้อม จะทำการส่งเสริมและพัฒนาสถานศึกษาด้วยตนเองก็ได้โดยไม่ต้องรอให้บุคคลภายนอกเข้าไปช่วยพัฒนา (2) แนวทางส่งเสริมและพัฒนาสถานศึกษา จัดไว้เป็นองค์ประกอบของระบบการส่งเสริมการประเมินสถานศึกษา สำหรับแนวทางการส่งเสริมและพัฒนาสถานศึกษา ในการวิจัยนี้กำหนดแนวทางการส่งเสริมตามสิ่งที่ตรวจสอบออกเป็น 2 ด้านคือ การพัฒนาด้านการวางระบบการประเมินภายในของสถานศึกษา และการพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาให้ได้มาตรฐาน หลังจากที่ได้รับทราบผลการตรวจสอบสถานศึกษาว่ามีจุดแข็ง จุดอ่อนหรือจุดที่ควรพัฒนาในเรื่องใดซึ่งอาจมีจุดอ่อนหรือจุดที่ควรพัฒนาหลายเรื่อง จึงจำเป็นต้องกำหนดว่าเรื่องใดเป็นเรื่องที่ควรต้องพัฒนาก่อน นำประเด็นต่าง ๆ เหล่านี้มาจัดลำดับความสำคัญและระดม

ความคิดเห็นเพื่อหาแนวทางส่งเสริม สำหรับแนวทางการส่งเสริมและพัฒนาสถานศึกษามีหลายแนวทาง ได้แก่ การจัดทำเอกสาร คู่มือสำหรับให้สถานศึกษาศึกษาด้วยตนเอง การจัดอบรม/สัมมนาบุคลากรของสถานศึกษาตามประเด็นปัญหาที่ต้องการพัฒนา การประสานให้เกิดการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ การใช้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมหรือการให้สถานศึกษาที่มีศักยภาพเพียงพอทำการพัฒนาตนเอง สอดคล้องกับ Sanders (1995 อ้างถึงใน สุวิมล ว่องวานิช, 2543) ที่ว่าหน่วยงานที่เกี่ยวข้องซึ่งมีหน้าที่กำกับการดำเนินงานของสถานศึกษาต้องหาแนวทางในการส่งเสริมการดำเนินงานของสถานศึกษา ซึ่งทำได้หลายรูปแบบ แนวทางที่ผู้เชี่ยวชาญด้านการประเมินเห็นตรงกัน ได้แก่ การพัฒนาบุคลากรโดยการจัดอบรมให้ความรู้ การจัดทำหรือจัดหาเอกสารที่ช่วยเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจ และการให้ความช่วยเหลือในลักษณะของการทำงานร่วมกัน ซึ่งเป็นแนวทางที่นักประเมินส่วนใหญ่แนะนำ (3) การปฏิบัติการพัฒนา ตามแนวทางที่ได้จากการประชุมระดมความคิดจากผู้ทรงคุณวุฒิ นักวิชาการศึกษา และผู้ที่เกี่ยวข้องจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

2. การทดลองใช้ระบบการส่งเสริมการประเมินสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสำหรับผู้บริหารเขตพื้นที่การศึกษา

จากการทดลองใช้ระบบการส่งเสริมการประเมินสถานศึกษาในสถานศึกษาในสถานศึกษา พบว่ามีประเด็นที่น่าอภิปรายดังนี้

2.1 ผลการตรวจสอบความเหมาะสมของการวางระบบประเมินภายในของสถานศึกษา และผลการตรวจสอบคุณภาพสถานศึกษาตามมาตรฐาน พบว่าแต่ละสถานศึกษามีผลการตรวจสอบโดยผู้ตรวจสอบอยู่ในระดับพอใช้ถึงระดับดี โดยผลการตรวจสอบความเหมาะสมของการวางระบบประเมินของโรงเรียนทดลอง 1 มีรายการที่อยู่ในระดับพอใช้ 2 รายการ คือ การกำหนดเครื่องมือในการประเมิน และการรายงานผลการประเมิน โรงเรียนทดลอง 2 มีรายการที่อยู่ในระดับพอใช้ 4 รายการ คือ การเตรียมความพร้อมด้านบุคลากร การกำหนดเครื่องมือในการประเมิน การตรวจสอบ/ปรับปรุงคุณภาพการประเมิน และการนำผลการประเมินไปใช้ในการพัฒนาสถานศึกษา โรงเรียนทดลอง 3 มีผลการตรวจสอบอยู่ในระดับดีถึงดีมาก ส่วนผลการตรวจสอบคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา โรงเรียนทดลอง 1 พบว่ามีรายการที่อยู่ในระดับพอใช้ 5 มาตรฐาน โรงเรียนทดลอง 2 มี 5 มาตรฐาน และ โรงเรียนทดลอง 3 มี 4 มาตรฐาน ซึ่งผลการตรวจสอบโดยผู้ตรวจสอบให้ผลที่แตกต่างจากผลการประเมินตนเองของสถานศึกษาในบางรายการ จุดนี้แสดงให้เห็นว่า การตรวจสอบจากภายนอกสถานศึกษาก็ยังคงมีความจำเป็นเพราะในบางครั้งการให้สถานศึกษาทำการประเมินตนเองนั้น อาจประเมินสูงหรือต่ำกว่าความเป็นจริง ทำให้ผลการประเมินขาดความน่าเชื่อถือและการนำผลการประเมินไปใช้ในการพัฒนาสถานศึกษาได้ไม่ตรงกับสภาพปัญหาที่แท้จริงของสถานศึกษาก็ได้ ซึ่งสอดคล้องกับ Nevo (2001) ที่ว่าการ

ประเมินภายในสถานศึกษาอาจมีข้อสงสัยในความลำเอียงและความเป็นปรนัย การประเมินจากภายนอกอาจทำให้การประเมินภายในสถานศึกษาถูกต้องด้วยการพิจารณาการประเมินภายนอกเป็นส่วนประกอบสำคัญของการประเมินภายในสถานศึกษา เพราะข้อมูลที่ได้จากการประเมินภายในอาจไม่ได้รับการยอมรับ ดังนั้นการประเมินจากภายนอกจะมีส่วนช่วยในเรื่องนี้ได้ ประกอบกับในการตรวจสอบสถานศึกษา มีโรงเรียนทดลอง 2 ได้รับการตรวจสอบจาก สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) หลังจากที่ถูกตรวจสอบเข้าทำการตรวจสอบ ผลการตรวจสอบคุณภาพสถานศึกษาโดยผู้ตรวจสอบให้ผลที่สอดคล้องกับผลการตรวจสอบจากผู้ทรงคุณวุฒิจาก สมศ.คือ ผลการตรวจสอบอยู่ในระดับ พอใช้ และดี แสดงว่า ระบบการส่งเสริมการประเมินสถานศึกษาที่วางไว้ น่าจะนำไปใช้ได้ดี เพราะเมื่อตรวจสอบแล้วให้ผลที่สอดคล้องกับผลการตรวจสอบของ สมศ. ซึ่งถือว่าเป็นการตรวจสอบในระดับชาติ ที่มีการวางแผนเตรียมการตรวจสอบเป็นอย่างดีทั้งในเรื่องของบุคลากรและวิธีการตรวจสอบ และระบบที่พัฒนาขึ้นนี้จะทำการตรวจสอบสถานศึกษา 3 ปีต่อครั้ง เพื่อนำผลมาใช้ในการส่งเสริมและพัฒนาสถานศึกษาทำให้สถานศึกษารับทราบปัญหา และหาแนวทางในการแก้ไขปรับปรุงได้เร็วขึ้น ในขณะที่ระบบของ สมศ. จะทำการตรวจสอบสถานศึกษา 5 ปีต่อครั้ง ระบบนี้จึงมีความเหมาะสมในการตรวจสอบติดตามการดำเนินงานของสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง

จากการที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ได้นำเสนอผลการตรวจสอบทั้ง 2 เรื่องให้สถานศึกษารับทราบ เพื่อให้สถานศึกษาเลือกพัฒนาตามความต้องการของสถานศึกษาเพื่อให้สถานศึกษามีคุณภาพที่สูงขึ้น พบว่า โรงเรียนทั้ง 3 โรงเรียนเลือกทำการพัฒนาเฉพาะผลที่เกิดจากการตรวจสอบคุณภาพสถานศึกษาตามมาตรฐานการศึกษา มาทำการพัฒนา โดยไม่ได้เลือกที่จะพัฒนาในเรื่องเกี่ยวกับการวางระบบประเมินภายใน ทั้ง ๆ ที่ถ้าสถานศึกษามีการวางระบบประเมินภายในที่ดีจะส่งผลต่อคุณภาพสถานศึกษาตามมาตรฐานการศึกษา เพราะการตรวจสอบการวางระบบการประเมินภายในของสถานศึกษาที่กำหนดไว้จะเริ่มจากสถานศึกษาจะต้องมีการวางแผนการประเมิน การลงมือประเมิน การตรวจสอบผล และการปรับปรุงพัฒนาเพื่อให้สถานศึกษามีคุณภาพได้มาตรฐานหรือสูงกว่ามาตรฐานที่วางไว้ ซึ่งการดำเนินงานนี้สอดคล้องกับวงจรคุณภาพของ Deming ที่เรียกว่า PDCA (Deming, 1986) ซึ่งประกอบด้วยกระบวนการ 4 อย่างคือ (1) P = Plan การวางแผน (2) D = Do การปฏิบัติ (3) C = Check การตรวจสอบ (4) A = Act การปฏิบัติ การแก้ไข ถ้าสถานศึกษาได้รับการพัฒนาตรงจุดนี้มากขึ้นจะส่งผลต่อคุณภาพของสถานศึกษา แต่สถานศึกษาไม่มีการพัฒนาตรงจุดนี้ อาจเป็นเพราะว่าในระหว่างการตรวจสอบ คณะผู้ตรวจสอบซึ่งเป็นศึกษานิเทศก์มีการให้คำแนะนำกับสถานศึกษาพร้อมกันไปด้วยในเรื่องของการพัฒนาระบบประเมิน อีกสาเหตุหนึ่งเนื่องมาจากสถานศึกษาบางแห่งได้รับการประเมินจาก สมศ. แล้วเมื่อได้รับการประเมินแล้วก็ไม่อยากจะเข้าไปเกี่ยวข้องกับกระบวนการวางระบบประเมินภายในอีกเพราะ

ถือว่าผ่านการประเมินแล้ว อีก 5 ปีค่อยมาเริ่มต้นใหม่ ก็จะไปเน้นในการพัฒนาในเรื่องของคุณภาพสถานศึกษาตามมาตรฐาน ส่วนสถานศึกษาที่เหลือแม้จะยังไม่ได้รับการประเมินจาก สมศ. แต่ก็ได้มีการส่งรายงานการประเมินตนเอง (SAR) ให้กับ สมศ.แล้วอยู่ในระหว่างรอรับการประเมิน ดังนั้นจึงชะลอการพัฒนาในเรื่องของการวางระบบประเมินภายในแต่จะเน้นที่การพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาตามมาตรฐานการศึกษามากกว่า ประกอบกับผลการตรวจสอบเกี่ยวกับการวางระบบของสถานศึกษาทั้ง 3 โรงเรียน มีผลอยู่ในระดับพอใช้ถึงดี ไม่ถือว่าอยู่ในระดับที่ควรปรับปรุง ทำให้สถานศึกษาจึงไม่เห็นความจำเป็นเท่าที่ควร ในการวิจัยนี้จึงไม่มีผลการส่งเสริมในเรื่องของการวางระบบประเมินภายในที่เป็นรูปธรรมให้เห็น จะมีเพียงผลทางอ้อมที่โรงเรียนทดลอง 2 มีผลการตรวจสอบการวางระบบประเมินในด้าน การนำผลการประเมินไปใช้ในการพัฒนาสถานศึกษาอยู่ในระดับพอใช้ โรงเรียนจึงได้รับการพัฒนาจุดนี้โดยสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ตามระบบการสนับสนุนและพัฒนาที่วางไว้ สำหรับการส่งเสริมและพัฒนาสถานศึกษาตามผลการตรวจสอบคุณภาพสถานศึกษาตามมาตรฐานนั้น สถานศึกษาแต่ละแห่งเลือกประเด็นในการพัฒนาไม่เหมือนกัน แต่ผลจากการพัฒนาสถานศึกษาทั้ง 3 โรงเรียนมีการพัฒนาที่ดีขึ้นและมีความพึงพอใจในการพัฒนา

2.2 ดัชนีความสอดคล้องของผลการตรวจสอบความเหมาะสมของการวางระบบประเมินภายในของสถานศึกษาระหว่างผู้ตรวจสอบของแต่ละสถานศึกษา มีความสอดคล้องกันสูง มีค่า 0.87 0.89 และ 0.91 ตามลำดับ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ในการกำหนดคุณสมบัติของผู้ตรวจสอบยึดหลักเกณฑ์ที่ว่า ผู้ตรวจสอบจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์การทำงานด้านการประเมินคุณภาพการศึกษาหรือเคยผ่าน การอบรมตามหลักสูตรการประเมินคุณภาพภายในสถานศึกษาที่หน่วยงานต้นสังกัดเดิมเคยจัดอบรม หรือได้รับการอบรมจากหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องมาก่อน ทำให้ผลการตรวจสอบของผู้ตรวจสอบมีคุณภาพน่าเชื่อถือ สอดคล้องกับ Stufflebeam et al., 1971; Worthen and Sanders, 1973 ที่ว่าคุณสมบัติของนักประเมินที่สำคัญ ได้แก่ มีความสามารถในด้านเทคนิควิธีวิจัยและการวัดผล เข้าใจสภาพแวดล้อมจากลำดับ และสาระที่เกี่ยวกับสิ่งที่จะต้องประเมินเป็นอย่างดี ประกอบกับในการตรวจสอบได้กำหนดกรอบการตรวจสอบและตัวอย่างเครื่องมือการตรวจสอบ ในคู่มือระบบการส่งเสริมการประเมินสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เล่มที่ 2 สำหรับให้ผู้ตรวจสอบใช้เป็นแนวทางในการเก็บรวบรวมข้อมูลในสถานศึกษา จากการสัมภาษณ์ผู้ตรวจสอบ ผู้ตรวจสอบส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่า กรอบการตรวจสอบและตัวอย่างเครื่องมือการตรวจสอบเป็นประโยชน์อย่างมาก สำหรับใช้ในการตรวจสอบ ทำให้ได้แนวทางในการเก็บรวบรวมข้อมูลที่หลากหลายเพิ่มมากขึ้น จึงยิ่งทำให้ผลการตรวจสอบมีความสอดคล้องกันสูงมากยิ่งขึ้น

3. การประเมินคุณภาพของระบบการส่งเสริมการประเมินสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำหรับผู้บริหารเขตพื้นที่การศึกษา ในด้านอรรถประโยชน์ ด้านความเป็นไปได้ ด้านความเหมาะสม ด้านความถูกต้อง และด้านความพึงพอใจ ผู้วิจัยพบว่า มีประเด็นที่น่าอภิปรายดังนี้

3.1 ผลการประเมินคุณภาพ พบว่า กลุ่มผู้บริหาร/ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการประเมินของสถานศึกษา มีความเห็นว่า ระบบการส่งเสริมการประเมินสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่นำไปทดลองใช้ในสถานศึกษา มีประโยชน์ต่อการปฏิบัติงาน ช่วยให้ได้ข้อมูลสารสนเทศในการตัดสินใจเพื่อวางแผนปรับปรุงและพัฒนาการประเมินของสถานศึกษา เมื่อเปรียบเทียบกับประโยชน์ที่ได้รับคุ้มค่างบเวลาที่ใช้ในการดำเนินการ และมีส่วนช่วยในการปรับปรุงและพัฒนาการประเมินของสถานศึกษา และมีความคิดเห็นสอดคล้องกับกลุ่มผู้ตรวจสอบจากพื้นที่การศึกษา ผู้อำนวยการ/รองผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาที่ว่า ระบบการส่งเสริมการประเมินสถานศึกษามีประโยชน์ต่อการบริหารงานหรือการปฏิบัติงาน ช่วยให้ได้ข้อมูลสารสนเทศในการตัดสินใจเพื่อวางแผนปรับปรุงและพัฒนาการประเมินของสถานศึกษาและเห็นด้วยในระดับมากกว่า การใช้ระบบให้ประโยชน์คุ้มค่างบเวลาที่ใช้ในการดำเนินการและมีส่วนช่วยในการพัฒนาความรู้และทักษะการประเมิน ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ระบบการส่งเสริมการประเมินสถานศึกษา มีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานด้านอรรถประโยชน์ (Utility Standards) ของ Joint Committee on Standards for Educational Evaluation. (Stufflebeam และคณะ, 1981)

3.2 ผลการประเมินคุณภาพ พบว่า กลุ่มผู้บริหาร/ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการประเมินของสถานศึกษา มีความเห็นว่า ระบบการส่งเสริมการประเมินสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่นำไปทดลองใช้ในสถานศึกษา สามารถนำไปใช้ในการดำเนินการประเมินการปฏิบัติงานของสถานศึกษาได้ สามารถทำความเข้าใจได้ง่าย นำไปใช้ในการดำเนินงานได้จริง ให้ข้อมูลสารสนเทศที่ถูกต้องสามารถตรวจสอบได้และคุ้มค่างบการลงทุน ในขณะที่กลุ่มผู้ตรวจสอบเห็นว่าในเรื่องระบบสามารถทำความเข้าใจได้ง่ายแม้ว่าจะอยู่ในระดับมากแต่ก็ค่อนข้างต่ำกว่าในด้านอื่น ๆ อาจเป็นเพราะว่าในระบบบางเรื่องของระบบเป็นเรื่องที่ผู้ตรวจสอบยังไม่เคยใช้ในการตรวจสอบมาก่อน อาจต้องใช้เวลาในการศึกษาให้เข้าใจก่อน และจะต้องทำการเก็บข้อมูลจากสถานการณ์จริงจึงจะเข้าใจในรายละเอียดมากขึ้น และเนื่องจากระยะเวลาในการวิจัยค่อนข้างจำกัดจึงได้ทำการทดลองกับสถานศึกษาจำนวน 3 โรงเรียน ทำให้ผู้ตรวจสอบบางท่านอาจจะยังไม่มีประสบการณ์มากนัก สำหรับผู้อำนวยการ/รองผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เห็นว่า ระบบการส่งเสริมการประเมินสถานศึกษา สามารถทำความเข้าใจได้ง่าย นำไปใช้ในการดำเนินงานได้จริง ให้ข้อมูลสารสนเทศที่ถูกต้องสามารถตรวจสอบได้และให้ข้อมูลสารสนเทศที่คุ้มค่างบการลงทุน ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ระบบการส่งเสริมการประเมินสถานศึกษา มีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานด้าน

ความเป็นไปได้ (Feasibility Standards) ของ Joint Committee on Standards for Educational Evaluation. (Stufflebeam และคณะ, 1981)

3.3 ผลการประเมินคุณภาพ พบว่า กลุ่มผู้บริหาร/ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการประเมินของสถานศึกษา มีความเห็นว่า ระบบการส่งเสริมการประเมินสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่นำไปทดลองใช้ในสถานศึกษา มีความเหมาะสมกับระบบการบริหารและการปฏิบัติงานของสถานศึกษา และสอดคล้องกับหลักการ แนวนโยบายตามแผนการศึกษาชาติ สอดคล้องกับแนวนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ/สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และสอดคล้องกับ พ.ร.บ.การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 และมีความคิดเห็นสอดคล้องกับกลุ่มผู้ตรวจสอบจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และผู้อำนวยการ/รองผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ที่ว่า ระบบการส่งเสริมการประเมินสถานศึกษาสอดคล้องกับ พ.ร.บ.การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และเห็นด้วยในระดับมากว่ามีความเหมาะสมกับระบบการบริหารและการปฏิบัติงานของสถานศึกษา และมีความเหมาะสมกับระบบการบริหารและการปฏิบัติงานของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สอดคล้องกับหลักการ แนวนโยบายตามแผนการศึกษาชาติ สอดคล้องกับแนวนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ/สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ระบบการส่งเสริมการประเมินสถานศึกษา มีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานด้านความเหมาะสม (Propriety Standards) ของ Joint Committee on Standards for Educational Evaluation. (Stufflebeam และคณะ, 1981)

3.4 ผลการประเมินคุณภาพ พบว่า กลุ่มผู้บริหาร/ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการประเมินของสถานศึกษา มีความเห็นว่า ระบบการส่งเสริมการประเมินสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่นำไปทดลองใช้ในสถานศึกษา ช่วยให้ได้ข้อมูลสารสนเทศที่มีความถูกต้องสามารถนำไปใช้ในการพัฒนางานในส่วนที่รับผิดชอบได้ มีความถูกต้องตรงกับสภาพการปฏิบัติงานจริงในระดับปานกลาง ในขณะที่กลุ่มผู้ตรวจสอบเห็นว่า ระบบช่วยให้ได้ข้อมูลสารสนเทศที่มีความถูกต้องสามารถนำไปใช้ในการตัดสินใจส่งเสริม สนับสนุนสถานศึกษาได้ และข้อมูลที่ได้จากการตรวจสอบมีความถูกต้องตรงกับ การปฏิบัติงานจริงในระดับมาก จุดนี้อาจเป็นเพราะว่า สถานศึกษาอาจเห็นว่าผลการตรวจสอบที่ได้ใช้เวลาในการตรวจสอบเพียง 3 วัน อาจทำการตรวจสอบได้ไม่ทั่วถึง ข้อมูลบางเรื่องที่ผู้ตรวจสอบทำการตรวจสอบอาจได้ผลที่คลาดเคลื่อน และบางเรื่องผลการตรวจสอบโดยผู้ตรวจสอบอาจให้ผลแตกต่างจากการประเมินตนเองของสถานศึกษา สถานศึกษาจึงประเมินว่า ข้อมูลมีความถูกต้องในระดับปานกลางก็ได้ สำหรับผู้อำนวยการ/รองผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาที่ว่า ช่วยให้ได้ข้อมูลสารสนเทศที่มีความถูกต้องสามารถนำไปใช้ในการตัดสินใจส่งเสริม สนับสนุนสถานศึกษาได้ ข้อมูลสารสนเทศที่ได้จากการตรวจสอบมีความถูกต้องตรงกับสภาพการปฏิบัติงานจริง และข้อมูลสารสนเทศที่ได้จากการตรวจสอบมีความน่าเชื่อถือ

3.5 ผลการประเมินคุณภาพ พบว่า กลุ่มผู้บริหาร/ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการประเมินของสถานศึกษา มีความพึงพอใจต่อระบบการส่งเสริมการประเมินสถานศึกษา และยอมรับผลการตรวจสอบ ข้อมูลสารสนเทศที่ได้จากระบบใช้ในการปรับปรุงและพัฒนางานของสถานศึกษาได้จริง สามารถนำผลการประเมินที่ได้มาใช้ในการปรับปรุงและพัฒนางานในส่วนที่รับผิดชอบได้ในระดับมาก และมีความคิดเห็นสอดคล้องกับกลุ่มผู้ตรวจสอบจากเขตพื้นที่การศึกษา และผู้อำนวยการ/รองผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ในด้านมีความพึงพอใจต่อระบบการส่งเสริมการประเมินสถานศึกษามาก ยอมรับผลการตรวจสอบ นำระบบการส่งเสริมการประเมินไปใช้จริง และ ข้อมูลสารสนเทศที่ได้จากระบบใช้ในการปรับปรุงและพัฒนางานของสถานศึกษาได้จริง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ระบบการส่งเสริมการประเมินสถานศึกษาช่วยให้สถานศึกษาหรือผู้ปฏิบัติงาน และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง รวมถึงผู้บริหารได้ทราบข้อมูลสารสนเทศจากการตรวจสอบใช้ในการปรับปรุงและพัฒนางานของสถานศึกษาได้จริง ช่วยให้สถานศึกษาเกิดการพัฒนางาน การประเมินจึงเป็นกระบวนการที่สร้างสรรค์ มีคุณค่า ไม่ใช่เป็นการจับผิด ไม่ใช่เป็นการตัดสินว่าใครดี/ใครไม่ดี แต่มีวัตถุประสงค์สำคัญคือ การพัฒนาคุณภาพให้ดีขึ้นอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา (สุวิมล ว่องวาณิช และ นงราม เศรษฐพานิช, 2544)

5.3 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ในการนำระบบการส่งเสริมการประเมินสถานศึกษาไปใช้กับสถานศึกษา ควรมีการกำหนดช่วงเวลาในการนำระบบไปใช้ให้ชัดเจนว่าควรจะทำในระยะเวลาใดเพราะข้อมูลสารสนเทศที่ได้จะต้องจัดทำรายงานเสนอผู้บริหารสำหรับใช้ประกอบการตัดสินใจในการสนับสนุนและพัฒนาสถานศึกษาในภาพรวมของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
2. การนำระบบการส่งเสริมการประเมินสถานศึกษาขึ้นพื้นฐานสำหรับผู้บริหารเขตพื้นที่การศึกษาไปใช้ในการตรวจสอบและส่งเสริมพัฒนาสถานศึกษาในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ควรมีการกำหนดเป็นนโยบายที่ชัดเจน และแจ้งสถานศึกษาเพื่อให้สถานศึกษารับทราบและปฏิบัติตาม
3. การนำระบบการส่งเสริมการประเมินสถานศึกษาไปใช้ควรมีการเตรียมความพร้อมในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะในเรื่องของบุคลากรที่ทำหน้าที่ตรวจสอบสถานศึกษา จะต้องมีความรับผิดชอบตามที่กำหนดไว้ในระบบ ถ้าบุคลากรที่ทำหน้าที่ตรวจสอบขาดคุณสมบัติดังกล่าว ก็ควรมีแนวทางในการพัฒนาผู้ทำหน้าที่ตรวจสอบ โดยการจัดอบรมให้ความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับวิธีการประเมินคุณภาพภายในสถานศึกษาก่อนที่จะทำหน้าที่ตรวจสอบสถานศึกษา เพราะผลการตรวจสอบจะนำไปใช้กำหนดแนวทางในการสนับสนุนและพัฒนาสถานศึกษาต่อไป
4. ในการนำระบบการส่งเสริมการประเมินสถานศึกษาไปใช้กับสถานศึกษา ควรนำไปใช้กับสถานศึกษาที่มีการวางระบบประเมินภายในของสถานศึกษา และจัดทำรายงานการประเมิน

ตนเอง (SAR) ส่งมาให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาแล้ว เพราะถ้าสถานศึกษายังไม่ได้มีการประเมินตนเอง จะทำให้การนำระบบการส่งเสริมการประเมินสถานศึกษาไปใช้ขาดสัมฤทธิ์ผลเท่าที่ควร

4. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ควรมีนโยบายสนับสนุน ส่งเสริมให้สถานศึกษานำผลการตรวจสอบจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาไปใช้ เพื่อให้เกิดการพัฒนา ปรับปรุง การปฏิบัติงานอย่างจริงจัง และต่อเนื่อง ตลอดจนให้มีการรายงานผลการตรวจสอบและการพัฒนาสถานศึกษาต่อสาธารณชน

5. ในการนำระบบการส่งเสริมการประเมินสถานศึกษาไปใช้ในระยะต่อไป ควรมีการจัดทำรายงานผลเปรียบเทียบผลการตรวจสอบสถานศึกษากับครั้งเดิมด้วยว่า สถานศึกษามีการพัฒนาเพิ่มมากขึ้นหรือลดลงในเรื่องใดบ้าง และนำเสนอรายงานให้กับผู้บริหารทราบ เพื่อจะได้หาแนวทางสนับสนุนและพัฒนาสถานศึกษาได้อย่างถูกต้องต่อไป

6. ในการนำระบบการส่งเสริมการประเมินสถานศึกษาไปใช้ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ควรกำหนดมาตรการเพื่อให้สถานศึกษาปฏิบัติตามหลังจากที่ได้รับการตรวจสอบจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาแล้ว ว่าควรจะต้องดำเนินการตามที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากำหนด เนื่องจากสถานศึกษาบางแห่งอาจเลือกปฏิบัติเฉพาะบางเรื่องที่ต้องการโดยไม่คำนึงถึงจุดที่ควรจะต้องพัฒนาตามรายงานผลการตรวจสอบที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาแจ้งไป และควรมีการกำกับติดตามสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง

7. เนื่องจากระบบที่พัฒนาขึ้นมาเพื่อใช้ในระดับเขตพื้นที่การศึกษา แต่ในเนื้อหาเรื่องการตรวจสอบความเหมาะสมของการวางระบบประเมินภายในของสถานศึกษา ถ้าสถานศึกษานำไปศึกษาด้วยตนเอง ก็จะทำให้สามารถทำการประเมินภายในได้

8. แนวทางในการสนับสนุนและพัฒนาสถานศึกษา ถ้าจะให้เกิดประโยชน์สูงสุด ควรดึงผู้แทนจากสถานศึกษา ผู้แทนจากกลุ่มงานในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา โดยเฉพาะผู้แทนกลุ่มแผนงาน นโยบาย กลุ่มงานงบประมาณ เข้ามาร่วม เพื่อหาแนวทางในการส่งเสริมและพัฒนาสถานศึกษา โดยยึดหลักการของการมีส่วนร่วม

9. ระบบที่พัฒนาขึ้นนี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในระบบการประเมินภายในของสถานศึกษา โดยเฉพาะในส่วนของกำหนดยุทธศาสตร์ในการประเมิน การกำหนดเครื่องมือ เพื่อให้ได้ข้อมูลเพื่อใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาสถานศึกษา

5.4 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ในการพัฒนาระบบการส่งเสริมการประเมินสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสำหรับผู้บริหารเขตพื้นที่การศึกษา ไม่ได้มีการพัฒนามาตรฐานและตัวบ่งชี้คุณภาพของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขึ้นมาโดยเฉพาะ แต่ใช้มาตรฐานการศึกษาแห่งชาติ 14 มาตรฐาน 53 ตัวบ่งชี้ เป็นแนวทางในการตรวจสอบสถานศึกษาในเรื่องของคุณภาพสถานศึกษาตามมาตรฐานการศึกษา ดังนั้นในการนำระบบการส่งเสริมการประเมินสถานศึกษาขั้นพื้นฐานไปใช้ ควรมีการพัฒนามาตรฐานและตัวบ่งชี้ที่เป็นของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เพราะบริบทของสถานศึกษาและจุดเน้นในการดำเนินงานด้านการจัดการศึกษาของแต่ละสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามีความแตกต่างกัน ดังนั้นจึงควรมีการพัฒนามาตรฐานและตัวบ่งชี้ขึ้นใช้สำหรับสำนักงานเขตพื้นที่ และในการพัฒนา มาตรฐานและตัวบ่งชี้ นั้น ควรให้สถานศึกษาในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ชุมชน นักวิชาการ ศึกษา ผู้ทรงคุณวุฒิ เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา

2. ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการพัฒนาระบบการส่งเสริมการประเมินสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยในระบบสารสนเทศสำหรับผู้บริหารใช้ประกอบการตัดสินใจส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาสถานศึกษานั้น เป็นการจับเก็บสารสนเทศ ที่ยังไม่ได้มีการจัดทำเป็นระบบคอมพิวเตอร์ ดังนั้นควรมีการจัดเก็บข้อมูล ประมวลผล และการนำเสนอข้อมูลสารสนเทศต่าง ๆ โดยอาศัยคอมพิวเตอร์ เป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาระบบสารสนเทศ